

УКРАЇНА: ВІД ПОСТРАДЯНСЬКОЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРАЇНИ

Анотація. Дана стаття присвячена основним напрямкам та проблемам зовнішньої політики України в умовах формування нової міжнародної реальності. Особлива увага приділяється таким двом складовим зовнішньої політики, як економізація та розширення географічних обріїв.

Ключові слова: дипломатія, зовнішня політика, нова міжнародна реальність, трансформація, політичний діалог, економізація, реформи.

Аннотация. Данная статья посвящена основным направлениям и проблемам внешней политики Украины в условиях формирования новой международной реальности. Особое внимание уделяется таким двум составляющим внешней политики, как экономизация и расширение географических горизонтов.

Ключевые слова: дипломатия, внешняя политика, новая международная реальность, трансформация, политический диалог, экономизация, реформы.

Annotation. This article is devoted to main directions and problems of foreign policy of Ukraine in the formation of a new international reality. Special attention is given to such components of the foreign policy, as economization and extension of geographical horizons.

Keywords: diplomacy, foreign policy, the new international reality, transformation, political dialogue, economization, reforms.

Сучасна дипломатія – це дипломатія, яка шукає нові формати спілкування, виходячи за традиційні для неї рамки вербальних нот, офіційної риторики та урочистих прийомів. Тому моя стаття – це не звіт про роботу МЗС цього року. Це спроба чесно і без зайвої «дипломатичності» пояснити українській та світовій громадськості її мотивації, прагнення та здобутки. А найголовніше – спільно подивитися на них у широкому контексті, зовнішньому та внутрішньому.

Вірне розуміння контексту – це ключ до правильних рішень. А сучасний міжнародний контекст є непростим. Останнє десятиріччя стало яскравим свідченням того, наскільки динамічно і непередбачувано розвивається сучасна політика. Багатополярний світ перестав бути сміливою гіпотезою і став прозаїчною аксіомою. Але пройшовши цю метаморфозу, він не стільки дає нові відповіді, скільки ставить нові запитання.

Політичне, блокове протистояння Схід-Захід відійшло у минуле. Але йому на зміну приходять не іділія і не вакуум, а нові глобальні проблеми або, як зараз модно казати, виклики. Сьогодні на першому плані – боротьба із бідністю, демографія та глобальні кліматичні зміни. На підході – боротьба за світові енергетичні, аграрні та водні ресурси. В будь-який момент першочерговою може знову стати проблема міжнародного тероризму та нерозповсюдження засобів масового знищення.

Дипломатія 3D

На наших очах формується нова міжнародна реальність. Підйом Китаю, Індії, Бразилії, Туреччини та інших країн великої двадцятки формує нову світову економіку. Сполучені Штати та Європейський Союз стоять перед необхідністю масштабних реформ для збереження глобального лідерства. Росія перебуває у пошуку «своїх гри» на міжнародній арені та розв'язання внутрішніх проблем, у тому числі через модернізацію. Нова демографія формує нове обличчя Близького Сходу та Північної Африки. Латинська Америка та Австралія набирають економічної та політичної ваги. Розпалюється конкуренція за ресурси Африки.

Нові терміни заповнюють політичний сленг – «soft power», «smart power», «net power», «twitter revolution», «blackberry generation»... Підручники з політології застарівають протягом одного університетського потоку. В міру того як спрощується спосіб спілкування між людьми, розширяється і ускладнюється мережа відносин між ними, у тому числі відносин політичних. Сучасна політика – це політика не десятків і не сотень, а тисяч і навіть мільйонів гравців. Це вже не шахова дошка, а скоріше сучасний процесор, який інтегрує голоси мільйонів в голос націй, а голоси націй інтегрує в голос людства.

Коли в лютому цього року я зустрівся у Мюнхені з Міністром закордонних справ Австралії, він жартівливо поскаржився: «Коли вже ці європейці перестануть вимірювати сучасний світ географічними відстанями!...». Він мав рацію. У світі, де індивід пов'язаний із світовою спільнотою через «Twitter» та «Facebook», де кожне повідомлення з нью-йоркської біржі миттєво викликає реакцію в мільйонах різних точок, де коливання цін на внутрішньому китайському ринку відбиваються на економічній ситуації в країнах Африки, – у цьому світі географічна відстань дійсно стає відносною величиною. У цьому світі жодна країна не може сказати про

себе: моя хата скраю. Особливо цього не може сказати про себе Україна – держава, яка знаходиться на перетині політичних, географічних, економічних та цивілізаційних шляхів.

Спостерігаючи за подіями у світі, мало хто стане заперечувати, що він стоїть на порозі масштабних, складних, багаторівневих змін. Але так само мало хто наважується робити чіткий прогноз щодо того, в якому саме напрямі ці зміни поведуть людство.

Причина проста. Нова реальність несе в собі як позитивний, так і негативний імпульс. Відповідно, новий світ, на порозі якого ми стоїмо, може бути світом або масштабного прориву до нових перспектив, або такого самого масштабного повернення до ворожнечі старих часів.

Економічний підйом Китаю, Індії, Туреччини та інших країн Азії – це добра новина. Він заряджає світову економіку новою енергією. Дає оптимізм іншим регіонам, таким як Латинська Америка та Африка. Відкриває нові можливості співпраці для Сполучених Штатів, Європейського Союзу, Російської Федерації. Він є уроком і новою перспективною для таких держав, як Україна. Врешті решт, він пом'якшує економічні кризи на кшталт тієї, через яку ми нещодавно пройшли, і яка, сподіваюся, близька до успішного подолання.

Якщо порівняти світову економіку із літаком, то добре, що цей літак працює не на одному, а на двох, трьох, чотирьох моторах. Водночас, чим більше цих моторів, тим більше їм потрібно енергії. Звідси – назріваюча боротьба за енергетичні ресурси. Цей чинник несе в собі дві речі: негативний фон і позитивний шанс. Негативний фон – оскільки зростання енергетичної конкуренції робить міжнародні відносини більш напруженими. Особливо відносини між країнами, які мають енергоресурси і тими, у кого їх обмаль. Позитивний шанс – оскільки перспектива вичерпання енергоносіїв штовхає нації світу до більш відповідального та творчого погляду на енергетичну ефективність власної економіки.

Світ, який рахує вартість бензину на заправці, – це світ, який змушений «ламати голову» над питанням, «а чим же цей бензин замінити?». І та обставина, що провідні економіки та найсвітліші голови людства мислять у цьому напрямі, є нагадуванням про те, що і Україна має більш детально над цим замислитись. Нам треба виходити за рамки старих схем мислення, думати над диверсифікацією енергопостачання та більш активно впроваджувати альтернативні відновлювальні енергетичні технології. Якщо від цього залежить майбутнє світу, то нікуди не дітися: від цього залежить і майбутнє України.

Глобальна енергетична дилема напряму пов'язана із питанням глобальних кліматичних змін. Слід визнати: ми, українці, не звикли серйозно займатися цією проблемою. Але минулого року ця проблема серйозно «зайнялася нами». І після цього вже мало хто наважиться ставити під сумнів її вагомість для України. Не хочу бути надто похмури у своїх оцінках, але безпрецедентна спека, яка обрушилася на Україну та багато інших регіонів минулого року, може стати лише передвісником тих нових випробувань, які спіткають людство загалом і Україну зокрема уже найближчим часом. І до цих випробувань слід бути готовими.

Клімат планети Земля змінюється. І це відбувається швидше, ніж очікувалося. Серед іншого, це, скоріш за все, означатиме загострення глобальної харчової проблеми. Що вона несе для України? І шанс, і виклик одночасно. Шанс – оскільки Бог благословив Україну багатими аграрними та водними ресурсами. Виклик – оскільки ми все ще не навчилися ці ресурси цінити, берегти і, найголовніше, ефективно використовувати. Ми звикли жити одним днем і не звикли мислити критеріями фізичного виживання нації. Проте в жорсткому світі, в який ми вступаємо, вибір буде небагатий – або вчитися користуватися ресурсами більш відповідально, або поступатися тим націям, які цю науку опанували краще від нас.

Із певною мірою узагальнення, у світі є три чинники, які визначають силу чи слабкість нації – економіка, демографія та ресурси. Нація може мати погану демографію, але бути сильною за рахунок інноваційної економіки та ресурсів. Нація може мати економічні проблеми, але прямувати до їх вирішення за рахунок позитивної демографії та більш ефективного використання ресурсів. Але якщо, як у випадку України, економіка протягом багатьох років залишається не реформованою, демографія погіршується, а ресурси ми так і не навчилися ефективно використовувати, то це означає тільки одне: потрібні зміни, і зміни кардинальні.

Новий Президент, новий Уряд, нова влада – це шанс України на ці зміни. Це шанс хоча б на певний час подолати вічний український розбрат, консолідувати владу, сформулювати реалістичну політику реформ та спрямувати всі зусилля на її реалізацію. І тут ідеться не про те, подобається комусь нинішня влада чи ні.

Йдеться про те, що у сьогоднішньому світі історичний метроном коливається швидше, ніж у вчорашньому. Час, відведений Україні на трансформацію від пострадянської до повноцінної європейської держави, спливає. Ще одній невдалої владі Україна може не витримати. І тому було б патріотичним хоча б на певний час відкласти в бік політичні антипатії та зосередитися на тому, що важливо для національної економіки. А саме – на реформах.

Два десятиріччя національної незалежності ми провели, вирішуючи (із перемінним успіхом) нагальні проблеми існування держави. Але головних проблем так і не вирішили – проблем модернізації економіки та єдності нації. Багато в чому, ми застрягли в тому наборі «біполярних» штампів та ілюзій мислення, які існували на момент проголошення незалежності.

У біполярному світі нація стояла перед одним вибором: до якого табору приєднатися – схід або захід, капіталізм або соціалізм, демократія або авторитаризм. Зробивши цей вибір, вона йшла відомим шляхом до відомої мети. У цьому сенсі біполярний світ був простішим.

Після розпаду соціалістичного табору та Радянського Союзу цілій низці держав Східної Європи та Балтії вдалося за цією «простою схемою» потрапити на поїзд розширення ЄС і НАТО та приєднатися до західної цивілізації. Звичайно, це коштувало країнам-кандидатам значних зусиль на національному рівні, а Європейському

Союзу – значних субсидій. Але найголовніше полягало в тому, що було обопільне щире прагнення. Країни-кандидати прагнули приєднатися. А Європейський Союз, зі свого боку, не шкодував ні політичних заяв, ні жестів, ні коштів, аби ці країни потрапили на поїзд розширення. Власне, заради цих країн «поїзд розширення» і стояв на колії.

Сьогодні можна довго сперечатися щодо того, чи стояв він заради України, чи був у нас аналогічний шанс і, найголовніше, коли Україна зможе його знову отримати. Проте головне не це. Головне – що «простої схеми» вирішення питань існування нації через швидку євроінтеграцію більше нема. Ті, хто все ще сподівається, що Україна зможе вирішити проблеми своєї економіки та національної єдності за рахунок «політичної рішучості» та кількох кардинальних рішень – помиляються.

Політичної рішучості та копіювання східноєвропейських євро-інтеграційних схем уже недостатньо для європейського успіху України. Європейський *happy hour* минув. У багатополлярному світі, в який ми вступили, ті політичні аванси, якими свого часу скористалися нові країни-члени, уже не роздаються. Тому, проголошуючи євро-інтеграційний шлях пріоритетом України, маємо бути готовими до двох речей: по-перше, цей шлях буде складнішим від шляху наших сусідів і, по-друге, він буде іншим.

Відмінність полягає насамперед у тому, що, як і весь світ, ЄС проходить важкий період адаптації до нових реалій та викликів сьогодення. Зіштовхуючись із власними демографічними та економічними проблемами, він має дещо інші пріоритети, ніж п'ять, десять чи п'ятнадцять років тому. Ці проблеми формують новий порядок денний, більшість пунктів якого, принаймні, поки що більш актуальні для Брюсселя та інших провідних столиць ЄС, ніж питання європейської інтеграції України.

Аби змінити негативну для нас динаміку на європейському напрямі, ми маємо створити ситуацію, коли членство України в ЄС відповідатиме життєвим інтересам обох сторін, а не лише одної. Ми маємо бути більш конструктивними в економічному плані та менш настирними у політичному. Ми маємо зробити так, аби доробок України був більш переконливим, ніж нинішні ізоляціоністські настрої у провідних країнах Євросоюзу.

Мені іноді приходять на згадку уїдливі жарти одного британського коментатора про європейське розширення. «Спочатку вони сперечалися, хто сидітиме у водійському сидінні європейського авто, а хто у пасажирському... Зараз іде боротьба навіть за місце у бардачку». Відповідно, проблема європейської інтеграції України не лише у суперечливому доробку реформ та поганому політичному таймінгу, але й у тому, що для євросвіського «бардачка» вона все ж таки завелика.

«Обіймів» ЄС більше нема. Проте це не означає, що ЄС як мета втрачає актуальність. Політика євроінтеграції залишається в силі. Євроінтеграція як засіб реформування національної економіки – тим більше. Але євроінтеграція як стрімкий та оплачений іншими ліфт нагору... Про це можна забути.

Наразі в природі не існує іншого шляху просування України до європейських цінностей та критеріїв, ніж шлях маленьких кроків. Наприклад, крок перший – входження до Європейської енергетичної співдружності. Крок другий – безвізовий режим. Крок третій – Угода про асоціацію. Крок четвертий – поступове підтягування до європейських стандартів окремих галузей української економіки та рівня життя загалом. Послідовність та зміст можуть бути різними, залежно від внутрішнього прогресу України. Проте найголовніше – цей внутрішній прогрес має бути. Реформи мають бути успішними. І це теж питання єдності та історичного виживання нації. Не більше і не менше.

Новий прагматизм в діалозі з Росією

Ключове усвідомлення української політики в останні роки полягало в тому, що для України прогрес буде неможливим, якщо не буде знайдений певний рівень взаєморозуміння та модель співпраці із Росією.

І тут ми теж маємо бути гранично відвертими: якщо у вчорашньому світі постійні конфлікти з Москвою не заважали, а іноді навіть і сприяли зближенню нових членів із ЄС та НАТО, то в сьогоднішньому – навпаки. Зі своєю перманентною кризою на російському напрямі Україна була подібна до автомобіля, який намагався їхати по автобану зі здутим колесом: мучилась сама і заважала їхати іншим.

В той час як ми останніми роками все глибше загрузали у дріб'язкові конфлікти із Росією, Захід цих конфліктів позбавлявся. І річ тут не у новій американській політиці на російському напрямі і навіть не в умінні російського керівництва використовувати козири своєї країни в Європі (хоча і перше, і друге явно мають місце). Річ у тому, що парадигма протистояння Схід-Захід, яка лежала в основі міжнародного життя всього повоєнного періоду, поступилася місцем парадигмі співпраці перед обличчям нових викликів сьогодення. І нехай ці нові альянси нерідко видаються ситуативними, спонтанними, особливо порівняно із стабільними антипатіями старих часів – як то кажуть, погана дружба краща, ніж добра війна.

Специфіка українсько-російських відносин полягає в тому, що дружба наших країн має всі шанси бути не «поганою», а справді «доброю», стабільною та орієнтованою у майбутнє. Наші народи сторіччями існували пліч-о-пліч. Очевидно, що таке існування неминує породжувати позитивні, так і негативні асоціації. У політиці, як і в житті взагалі, завжди є привід для приязні та неприязні, симпатії та антипатії. Вибір людина робить сама. Мистецтво політики полягає в тому, щоб (якщо є така можливість) робити наголос на позитиві, а не негативі.

У цій позитивній зміні наголосів – суть нової російської політики України. Ми виходимо із того, що глибинний зв'язок наших націй – не лише в минулому, але й в сучасності. А якщо обидві сторони засвоять історичні уроки – то і в майбутньому. Для України історичні уроки полягають у тому, що парадигма протистояння Схід-Захід завжди несе для нас спочатку спокусу, а потім біду. Спокусу – позиціонуватися на міжнародній арені

ні як засіб посилення або послаблення Росії. Біду – коли без нашої участі і нашої згоди цим засобом починають користуватися як картою за гральним столом.

Тому кардинальна новація російської політики України полягає у тому, що ми відмовляємося розглядати себе як важіль у чужих розкладах. При всій повазі до Збігнева Бжезінського, його теза про те, що Україна – це ключ до такого собі «імперського статусу» Росії, за останні двадцять років не справдилася. Більше того, вона зіграла з Україною злий жарт – завищуючи наші очікування щодо активності політики Заходу на українському напрямі. А також створюючи враження, що Україна – це головний майданчик і головний бонус у протистоянні Америки та Росії за зони впливу. Дехто в Україні й досі так вважає, хоча це протистояння кануло в Літу, а разом із ним – і майданчики, і бонуси.

Для Росії, в моєму розумінні, головний історичний урок має полягати в усвідомленні, практично, тієї самої обставини. Україна відмовляється розглядати себе як засіб посилення чи послаблення впливу Москви. Але й Москва повинна відмовитися від таких підходів. Наша дружба і партнерство історично важливі самі по собі, а не як засіб для реалізації далекосяжних геополітичних цілей. Тому наше нинішнє партнерство з Росією, найбільш масштабне у новітній історії, все ж таки має дуже чіткі обмеження. І ці обмеження полягають у послідовному, беззастережному дотриманні принципу національного суверенітету України. Відновлення неорадянського утворення під будь-яким політичним соусом є для нас неприйнятним.

Концепція «геть від Москви» виявилася ідеальною для одних українців, але затісною для інших. З концепцією «русского міра» відбудеться те ж саме. І знову буде розкол. І знову буде політичний тупик. Україна надто велика і надто неоднорідна, аби вдовольнитися концепціями, які їй нав'язує оточуючий світ. Їй потрібна власна, історично вистраждана парадигма розвитку, яка поєднала б про-європейські прагнення одних українців та проросійські симпатії інших. І як би її життя не сформулювало, переконаний: вона, ця формула, має зводитися до простої речі: становлення України як європейської держави за умови підтримання максимально дружніх, партнерських відносин із Росією.

Дехто скаже: неможливо. І нагадає стару українську «страшилку»: або ми вступимо в ЄС і НАТО, або нас з'їсть Росія. Ну що ж, кожен сам обирає свої мотивації. На мою думку, час негативних мотивацій та страхилок у відносинах Схід-Захід минув. Настав час прагматичного усвідомлення власних інтересів та їх умілої інтеграції в європейську та світову економіку. Це саме та ситуація, коли, за висловом Франкліна Делано Рузвельта, «найбільше боятися треба самого страху».

Сучасна Україна базує свою політику на усвідомленні, що її доля – в її руках і в її інтересі, а не в руках та інтересі Росії, ЄС або Сполучених Штатів. І тому якщо, наприклад, для виживання авіаційної промисловості потрібне відновлення економічної співпраці з Росією – то жодні політичні застереження не повинні стояти на цьому шляху. І якщо Європейський Союз закриває від нас свої ринки харчової продукції, а Росія виявляє більш конструктивну позицію, то і тут жодних політичних комплексів бути не може: треба працювати з Росією.

Українсько-російське партнерство потрібне обом сторонам. І не тому, що ми на нього «приречені». А тому що спільно Україна та Росія мають кращі шанси на успіх в реалізації своїх стратегічних цілей – української євроінтеграції та російської модернізації.

Більше уваги новим партнерам

Прагматизм підходів дещо змінив і тональність у відносинах України зі Сполученими Штатами. Вони зберегли партнерську динаміку, але стали більш відвертими та приземленими, орієнтованими на досяжні цілі. Українсько-американські відносини стоять перед значними перспективами. Причина проста: обидві сторони мають щодо цих відносин однакові очікування. Більше стабільності... Більше демократії... Більше міжнародної безпеки, у тому числі в питаннях нерозповсюдження зброї масового знищення... Більше обмінів на рівні неурядових організацій, громадянського суспільства, міст-побратимів, університетів, мерій, просто рядових громадян... Все це стоїть на порядку денному української дипломатії так само, як і американської. А якщо звести всі ці чинники до купи, то стає очевидно, що вдале використання тієї самої *soft power*, м'якої сили, яку я згадував на початку виступу, допомагає Сполученим Штатам знайти своє незамінне місце у нових світових реаліях. І це знову місце лідера.

Суть політики прагматизму – в її чесності та універсальності. Держава, яка чесно формулює свої пріоритети на основі потреб національного розвитку та послідовно їх реалізує – зрозуміла і прийнятна для світу як партнер. Відповідно, пульс зовнішньої політики та дипломатії має битися там, де знаходяться економічні інтереси. Це стосується України так само як і будь-якого іншого самостійного гравця на міжнародній арені.

Звідси – два таких відносно нових елемента вітчизняної зовнішньої політики як економізація та розширення географічних обріїв. Очевидно, що ці терміни не є новими, в тому числі для нас. Зокрема, спроби зробити зовнішню політику України більш економічно орієнтованою та приземленою були і раніше. Проте, як на мене, ніхто не брався за економізацію зовнішньополітичного напрямку більш активно, і ніхто не проводив цю політику більш вимогливо, ніж Президент Янукович.

Українська дипломатія стає більш приземленою та прив'язаною до потреб національного виробника. Посилення економічної складової в закордонних дипломатичних та консульських представництвах – лише перший крок на цьому шляху. Серед іншого, ми створили Раду експортерів при МЗС України, головною функцією якої стало налагодження постійного діалогу між міністерством та чільними українськими експортерами.

Прагматизм зовнішньої політики України диктує і її активізацію на китайському, турецькому, бразильському напрямках та на так званих нових ринках. Протягом першого року роботи нового уряду відбулися резонансні візити до Пекіну, Анкари, Бразилії... Планується візит Президента Януковича до Індії, ...

Парадоксальним чином, відмова України від постійної конфронтації з Росією змінила ставлення до нас на краще, причому у найбільш несподіваних ситуаціях та куточках світу. А причина все та сама: відходячи від протистояння Схід-Захід, світ перетворюється на один великий будинок. І країна, яка живе в мирі із сусідами, має в цьому будинку кращу репутацію, ніж країна-сутяжник чи країна-скандаліст.

Як і для кожної нації, розбудова партнерських відносин по всьому периметру національного кордону, є для України пріоритетом. У сучасному прагматичному світі, де кожен керується насамперед своїми власними інтересами, не так багато країн, які справді зацікавлені в успіху України. Але більшість із них – наші сусіди. І найпершим слід назвати Польщу – нашого найбільш послідовного прихильника в ЄС, нашого партнера по багатьох спільних проектах, нашого друга і – багато в чому – наш взірець. Ми бажаємо Польщі успіху – як індивідуальному міжнародному гравцю і як одному із лідерів Європейського Союзу. Віримо, що сучасна реальність відкриває сотні можливостей, аби зробити цей успіх спільним із успіхом України.

Мені згадується популярна нині монографія Джорджа Фрідмана «Наступні сто років», де робиться прогноз, що протягом 21-го сторіччя дві молоді та амбітні нації найбільше визначатимуть обличчя Європи – Польща та Туреччина. Не в усьому згоден з прогнозами пана Фрідмана, але поділяю його оптимізм щодо масштабних перспектив цих двох сусідів України.

Як і Україна, Туреччина пройшла у двадцятому сторіччі непростий та суперечливий історичний шлях. Проте найголовніше – що врешті-решт вона знайшла справді дієву формулу успіху. Вражаючий прогрес, якого досягла ця країна в останні десять років, засвідчує: національна єдність та самодостатність політичного мислення можуть відчинити історичні двері, які раніше залишалися зачиненими. Одні із цих дверей ведуть до активного українсько-турецького партнерства. І я радий, що турецьке керівництво засвідчує в цьому питанні таку саму готовність до співпраці, як і українське.

З іншого боку, саме турецький досвід примушує нас замислитися над історичними шляхами України. Чи є у нас, українців, той мінімально необхідний рівень національної єдності та самодостатності політичного мислення, потрібний для успіху в сучасному світі? На мою думку, і над першим, і над другим нам ще треба працювати.

Непрості домашні завдання

Спостерігаючи за нашими внутрішніми дебатами на зовнішньополітичні теми, іноді приходиш до сумного висновку: маючи прагнення європейської країни, ми часто мислимо та діємо як країна суто пострадянська. Сподіваємося, що Європейський Союз якимсь дивом реформує українську економіку або примусить нас виконати власні домашні завдання. Сподіваємося, що НАТО захистить наші кордони, і це дозволить продовжити політику конфронтації із Росією. Це нагадує ілюзії деяких українців, які сподівалися двадцять років тому, що в незалежну Україну масово повернуться західна діаспора і змінить стан речей – своїм досвідом і своїм коштом.

Люди, які займаються дипломатією професійно, все більше усвідомлюють: у світі немає сили, яка своїм коштом змінила б Україну, своїми танками захистила б її від небезпек і своїм авторитетом примусила б виконувати «домашні завдання». Це можемо зробити тільки ми самі, якщо подолаємо внутрішні чвари.

Двадцять років незалежності – достатній термін, аби подолати інфантильність політичного мислення. І це стосується зовнішньої політики так само, як і внутрішньої. Наші внутрішньополітичні дебати на телебаченні та у пресі все більше перетворюються на бої без правил, бої на взаємне винищення. Благо нації фігурує в них тільки як привід «вчепитися в горло» опоненту, а не як конструктивна мотивація. Не дивно, що після 20-річних дебатів щодо майбутнього України, ми маємо в результаті не стільки суспільний консенсус, скільки суспільну поляризацію.

Україні потрібна нова модальність політичного діалогу. І оскільки в такій модальності має бути зацікавлена як влада, так і опозиція, то і зусилля мають бути з обох боків – і від влади, і від опозиції.

Я не раз і не два критикував опозицію, коли вона намагалася перенести внутрішні українські чвари на міжнародні майданчики. І надалі переконаний: ця практика є непатріотичною. Багато в чому, це теж вияв інфантильності – розрахунок на зовнішнього арбітра, який кому треба покаже червону картку, а кому треба дасть «пиріжок». Сподіваюся, що в міру того, як Україна просуватиметься вперед шляхом практичних реформ, вона дорослішатиме і залишатиме інфантильність у минулому. Водночас, в інтересах цього просування має змінюватися не лише українська опозиція, але й українська влада.

Ніколи у новітній історії держави не докладалося стільки зусиль, як зараз, аби цю владу модернізувати. Започаткована масштабна адміністративна реформа. Триває боротьба із корупцією, починається правова реформа, приймаються болючі, але необхідні рішення щодо реформування податкової та соціальної сфери. Одне слово, країна рухається вперед. Водночас, це не є приводом для самозадоволення. Почивати на лаврах зарано, тим більше, що рік, який минув, був позначений не лише здобутками, але й помилками.

Виділю дві. По-перше, у нас було хибне уявлення, що нова влада розпочинає історію країни з чистого аркуша. Ми іноді забували просту істину, з якої я розпочав цю статтю: правильне розуміння контексту – ключ до правильних рішень. А український контекст складається не лише з негативу. Зокрема, зараз, коли Україна відсвяткувала двадцятиріччя незалежності, треба віддати належне тим, хто будував цю державу у дев'яностих та двохтисячних роках. Вони зробили багато.

Було закладено політичні та ідеологічні засади незалежності. Було подолано страшну економічну кризу дев'яностих. Була створена стабільна економіка та фінансова система. Була закладена дієва демократія. Ствердилася свобода слова. Все це – міцний національний фундамент, за який ми, нова влада, вдячні і який ми жодним чином не ставимо під сумнів.

Але наявність цього фундаменту – ще один стимул думати про подальші кроки. Країна відбулась. Настав час зробити її більш сучасною на конкурентноспроможною. Настав час використати той величезний ресурс, який закладений у нашій нації. Найголовніше – ресурс людський, ресурс нашої інтелігенції, ресурс нашої молоді. А це буде неможливо, поки цей ресурс розколотий.

І тут треба чесно згадати другу ілюзію, з якою нова влада повинна розстатися і вже розстається. Ілюзію про те, що достатньо проголосити реформи та засвідчити свою рішучість в їх реалізації, аби отримати необхідну суспільну підтримку.

Завдання, які стоять перед Україною – настільки масштабні, що одним тільки зусиллям влади їх не реалізуєш. Потрібний також належний рівень діалогу з опозицією та суспільної комунікації. Потрібний більш активний діалог із громадянським суспільством. Потрібна більш чітка і переконлива роз'яснювальна робота щодо непорушності закладених у попередні роки засад демократії та свободи слова.

Не місце для протистояння

Одне із найбільш дивних та водночас популярних українських прислів'їв говорить про те, що «гуртом і батька легше бити». Для іноземця воно, мабуть, звучить дивно. З одного боку, воно характеризує нас як людей, що усвідомлюють необхідність діяти гуртом та об'єднувати зусилля для реалізації спільних цілей. З іншого боку, ці спільні цілі можуть бути дещо, так би мовити, нестандартними.

Переваги сучасного політичного життя – у тому, що гуртом сьогодні бути простіше, а «бити» нікого не треба. Треба будувати. Це стосується як міжнародної арени, так і внутрішньої політики.

Проблеми, з якими стикається європейська та міжнародна спільнота настільки масштабні, а нові можливості настільки далекосяжні, що співпраця і реальне об'єднання зусиль з будь-якої точки зору є більш доцільними, ніж конфлікт.

Звідси – і триваюче перезавантаження системи міжнародних відносин. Звідси – і нові, несподівані альянси, які виникають на місці старої ворожнечі як у безпосередньому оточенні України, так і далеко за його межами. Звідси – поява парадигми партнерства на місці протистояння Схід-Захід.

Важливо, щоб ця парадигма прийшла і в Україну. Бо головна тенденція сучасного міжнародного буття, в якому нові шанси є такими ж великими, як і нові небезпеки, розповсюджується і на нас. З тією лише поправкою, що чим більше ми сваримося всередині країни, тим меншими стають шанси і тим більшими – небезпеки.

На годиннику нації – без п'яти дванадцята. 20 років тому ми отримали від історії подарунок у вигляді незалежності. Але історія не може бути безкінечно поблажливою. Особливо в нинішню динамічну та конкурентну добу. Нам треба переступити через образи. Нам треба об'єднатися. Нам треба докласти всіх зусиль, аби Україна нарешті стала європейською державою у повному значенні слова «європейська».

УДК 339.92 (477)+(470+571)(045)

ПАХОМОВ Ю.Н.,
Институт мировой экономики
и международных отношений НАН Украины, директор,
д.э.н, проф., академик НАН Украины

ФАКТОРЫ И ПРЕДПОСЫЛКИ МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ И СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ В УСЛОВИЯХ ГАРМОНИЗАЦИИ УКРАИНСКО-РОССИЙСКИХ ОТНОШЕНИЙ

Аннотация. В статье исследуются основные факторы и предпосылки модернизации экономики и социальной сферы Украины в условиях активизации сотрудничества с Российской Федерацией. Определены основные препятствия и пути перехода Украины к инновационной модели развития.

Ключевые слова: модернизация, экспорт, высокие технологии, инновации, научно-техническое сотрудничество, интеграция.

Анотація. У статті досліджуються основні фактори і передумови модернізації економіки та соціальної сфери України в умовах активізації співробітництва з Російською Федерацією. Визначено основні перешкоди та шляхи переходу України до інноваційної моделі розвитку.

Ключові слова: модернізація, експорт, високі технології, інновації, науково-технічне співробітництво, інтеграція.

Annotation. The article examines the main factors and assumptions of modernization ukrainian economy and social sphere in conditions of intensification of cooperation with Russia. The main obstacles and ways of Ukraine's transition to innovation model of development are defined.